

Den redobogna

Fritänkaren

Nr. 316 Midsommar 2023

Trettioförsta årgångens nummer 7

Innehåll :

Romantikerna (del 3 och avslutning)	2
En Campari i Montorio (del 3 och avslutning)	12
Tio filmer	13

Fritänkaren, som utkommit med 315 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på

Wordpress: <https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen Fritänkare är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Donationer mottages med tacksamhet.

Bankkonto: 6682-338 254 102 (Handelsbanken, "Fritänkaren", C. Lanciai)

Glöm inte att ange avsändare!!!

Redaktionsslut för detta nummer : 14.6.2023

Det nästsenaste numret av Fritänkaren finns alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Endast den digitala upplagan kan ha färgillustrationer.

Romantikerna (del 3 och avslutning)

Personerna:

Richard Wagner
Franz Liszt
Clara Schumann
Robert Schumann
Johannes Brahms
Hans von Bülow

Akt IV scen 1. Weimar.

Wagner Det är oss det kommer an på nu, kollega. Jag hoppas du sätter upp mina operor snart.

Liszt Så snart jag kan, men vi är inte ensamma.

Wagner Vem tänker du på då? Den gamle stofilen Berlioz, som bara presterat misslyckanden i hela sitt liv, som aldrig haft succé med en enda opera då de alla är för svåra och konstiga, och som aldrig kommer att bli bättre än sin tafatta Fantastiska Symfoni?

Liszt Han är inte uträknad ännu, och han är seg. Men världens musikledare nu heter Robert Schumann.

Wagner Hans opera Genoveva är ett menlöst misslyckande. Ingen dramatik, ingen originalitet, inga melodier att tala om, ingenting. Han tog slut när Mendelssohn plötsligt lämnade in om avsked.

Liszt Men hans symfonier är mästerliga, hans "Scener ur Faust" är bättre än Berlioz, och hans pianomusik står bara efter Chopins.

Wagner Chopin är borta, och när solen är borta kastar den ingen skugga mera. Den skugga som går under namnet Robert Schumann behövde solar som Chopin och Mendelssohn för att kunna existera.

Liszt Han är lika litet slut som Berlioz.

Wagner Men det är vi som nu har initiativet. Det är mina operor som gäller.

Liszt De italienska?

Wagner Bellini och Donizetti är borta. Rossini lagar bara mat. Deras enda efterföljare är en viss Verdi, en klavertrampare som i bästa fall kan stampa takten. Han borde ha blivit cirkusmanègemusiker. Hans musik är bara positivvalser.

Liszt Men han har publik, och hans operor gör succé. Det gör ingen annans.

Wagner Därför vill jag att du sätter upp mina.

Liszt Tålmod, min käre Wagner, tålmod! Vi ligger före vår tid, men om vi forcerar den moderna musiken blir vi bara utkastade. Jag vill ogärna bli av med min nya bas här i Weimar.

Wagner Du är fast med din nya älskarinna.
Liszt Vi ämnar gifta oss.
Wagner Tror du det någonsin blir av? Inte ens påven godkänner gärna skilsmässor.
Liszt Hon har bara varit gift ortodoxt.
Wagner Ännu värre. Och hennes man lever ännu. Hur lyckades du bli av med den efterhängsna och ökända lycksökerskan Lola Montez?
Liszt Hon var en god älskarinna men inte mer. När jag bröt upp från henne fick jag min värd att lova att inte släppa ut henne förrän 12 timmar efter min avresa.
Wagner Låste du in henne?
Liszt Jag var tvungen.
Wagner Jag blir nog heller aldrig gift på nytt. Min första fru var en för mycket. Min drömkvinna existerar inte. Jag borde ta mig älskarinnor som du.
Liszt Hela världen är full av älskarinnor. Det är bara att ta hand om dem.
Wagner Tack för rådet. Men jag föredrar de redan gifta. Det är mera spännande.
Liszt Kärleken är ingen sport. Man vinner inte kärleken med att riskera den.
Wagner Därför har du aldrig blivit av med dina kärestor. Jag föredrar att ha avslutade kapitel innan jag börjar på nästa. Jag är ingen samlare.
Liszt Nej, min käre Wagner, jag är rädd att du är en konsumerare.

Scen 2. Leipzig.

Clara Försök fördra dem, för musikens skull.
Robert Naturligtvis kan jag fördra dem för musikens skull. Musiken ursäktar och förlåter allt. Men Wagner går utanför musikens gränser.
Clara Men låt honom då göra det. Vad har du med det att göra? Det är på hans eget ansvar.
Robert Det är hans falskhet jag inte kan med. Och han har alltid förvridit synen på Liszt, som gör vad som helst för honom.
Clara Inte heller det har du något att göra med. Det är på Liszts ansvar, om han begär ett misstag får han skylla sig själv, och det är bara han som får ta konsekvenserna.
Robert Nåväl, jag skall göra en kraftansträngning för att behärska mig och hålla god min. Men om de gör något övertramp måste jag få reagera.
Clara Det blir i så fall på ditt ansvar.
Robert Trampa mig på tårna, om jag går för långt.
Clara Du kan aldrig gå för långt, Robert, lika litet som Mendelssohn kunde det, eller Chopin för den delen.
Robert Jag saknar dem bittert.
Clara Det gör vi alla. Låt oss nu gå ut till våra gäster. De undrar säkert vart vi har tagit vägen.
Robert Kom, min älskade. Men om jag inte står ut med deras later får du ursäkta mig om jag avlägsnar mig.

Clara Naturligtvis. (Robert tar henne under armen, och de går ut till gästerna i salongen, som helt domineras av Liszt och Wagner.)

Wagner Där är ni! Vi undrade så vart ni hade tagit vägen. Ni har missat Franz Liszts nya konserttetyd.

Clara Tack, den hördes minsann över hela huset.

Liszt Clara, ljuva Clara, vi väntar på att få höra er spela.

Clara Käre Franz, så som du spelar behöver ingen annan spela när du har spelat.

Wagner Det tycker han om att höra.

Liszt Ändå var jag underlägsen den gode Mendelssohn.

Wagner Försök inte. Ingen kan någonsin överträffa Franz Liszt.

Liszt Mendelssohn gjorde det.

Wagner Det tror jag inte. Hur som helst, han är död nu, så han kan inte göra det längre.

Schumann Hur är det möjligt, Franz? Jag måste faktiskt hålla med Wagner. Ingen kan överträffa Franz Liszt.

Liszt Det var under de goda dagarna i Paris. Han och jag medverkade i samma salong. Jag hade spelat hela kvällen och ville äntligen låta honom framträda, så jag insisterade på att han skulle spela något, fastän han inte ville. Till slut gav han med sig och skrattade lätt så älskvärt som bara han kunde skratta och bad mig lova att inte bli arg på honom. "Varför skulle jag bli det?" frågade jag förvånad, varpå han satte sig vid pianot och spelade exakt samma stycke jag själv just hade spelat och med nästan exakt samma variationer, varvid han dessutom imiterade alla mina manér som pianist, och han gjorde det så fulländat, det var en så otroligt begåvad karikatyr av mig själv, att jag bara måste skratta själv. Jag applåderade honom själv efteråt varmast av alla.

Wagner Det gjorde du inte alls. Du kunde aldrig förlåta honom att han gjorde narr av dig. Jag har själv hört dig berätta hur svårt du hade att komma över det.

Robert Du var alltid avundsjuk på Felix, Richard, då han var den största mästaren av alla.

Wagner Hur kan du säga så? Han blev aldrig färdig med sina kompositioner utan drog hela tiden in dem för att överarbeta dem. Därför blev de aldrig färdiga.

Robert Tvärtom. Därför har inga arbeten kommit så nära den absoluta perfektionen som hans.

Wagner Varför var han då aldrig nöjd med dem? Han fann nya svagheter i dem hela tiden. När jag har komponerat något färdigt, så låter jag det vara. Överarbetning bara skämmer ett fullbordat konstverk.

Robert Menar du att det är bättre att lämna det halvfärdigt?

Wagner Man kan inte prata musik med dig, Robert. Du går alltid i affekt. Du är ännu känsligare än Mendelssohn.

Robert Känsligheten är själva nerven i musiken. Utan känslighet blir det ingen musik. Det visste Chopin.

Wagner Även han är död och har ingen talan längre.

Robert Menar du att avlidna mästare inte har någon talan bara för att de är avlidna?

Wagner Jag menar att det är de levande som räknas.
Robert Naturligtvis, men ingen av oss som lever nu når upp till Mendelssohns, Beethovens eller Händels begåvningar.
Wagner Tala för dig själv.
Robert Jag talar för Mendelssohn.
Wagner Han är död.
Robert Nej, han lever.
Wagner (till Liszt, hånfullt) Hör på den! Han lever helt i det förgångna!
Robert Medan du kör över musikhistorien!
Wagner Musikhistorien är till för att köras över. Annars blir det ingen ny musik.
Robert Den musik som redan skapats av oförgänglig ovärderlighet är ett arv för oss att förvalta och försöka leva upp till. De redan skapade idealen kan endast överträffas om vi bygger vidare på dem var de lämnades över vid mästarnas avsked.
Wagner Beethoven kunde skapa sin nya musik genom att lära sig hur han kunde bryta alla de gamla lagarna.
Robert Du kan skapa din nya musik, men du kan aldrig överträffa Mendelssohn.
Wagner Han gjorde ingen opera, och din opera är misslyckad.
Robert Nu går du för långt.
Liszt Lugna dig, Richard.
Wagner Jag säger bara som det är. Mendelssohn kunde inte komponera operor, och Robert kan det ännu mindre, vilket han bevisat med att krampaktigt försöka.
Robert Mendelssohn var den siste som kunde komponera allt!
Wagner Varför komponerade han då ingen opera?
Robert Därför att han inte hann, för att han dog för tidigt!
Liszt Bli inte upprörda nu.
Wagner Upprörd? Vem blir upprörd? Det är han som blir upprörd!
Clara Herr Wagner, ni glömmer att Robert är er värd.
Wagner Vi pratar musik. Musiken står över alla artighetsregler.
Robert Men ni besudlar den!
Wagner Vad går det åt dig?
Robert Mendelssohn gjorde musik! Men du fördärvar den!
Wagner (till Liszt) Han är förlorad. Han är inte tillräknelig. Honom kan man inte ha att göra med längre.
Liszt (reser sig) Ursäkta oss, men det är nog bäst att vi går.
Robert Ja, och herr Wagner är inte välkommen tillbaka!
Wagner (reser sig med Liszt) Jag har inte förolämpat Mendelssohn. Jag har bara sagt att han inte kunde komponera operor.
Robert Nej, för han nedlät sig inte till sådant ytligt taskspeleri bara för att göra sig förmögenheter och odla sin fåfänga!
Wagner Han är hopplös. (*går snabbt med Liszt*)
(Flera andra gäster går även, och stämningen har helt kommit av sig.)
Clara (efter att de gått) Jag är rädd att det inte kan bli något mer av vår soaré.
Robert Om ändå du hade spelat i stället för Liszt!

Clara Det vet du väl, att om en gång Liszt är här kan ingen annan spela i samma rum.
Robert Förlåt mig. Gick jag för långt?
Clara Det värsta av allt, Robert, är att du hade alldeles rätt. Liszt och Wagner är egentligen bara taskspelare.
Robert (*skrattar och omfamnar henne*) Tack, min käresta. Du förstår musiken bättre än någon av oss! (*de går ut tillsammans med armarna om varandra*)

Scen 3. Schumanns hus. Det ringer på dörren.

Den unge Johannes Brahms (blond, relativt långhårig och utan skägg) går och öppnar.
Liszt (*vid dörren*) Jag söker Robert Schumann.
Brahms Han är inte hemma.
Liszt Är fru Schumann hemma?
Brahms Jag är ledsen, men hon är inte tillgänglig.
Liszt Ni vet kanske inte vem jag är.
Brahms Jo, jag vet precis vem ni är. Om ni stiger in skall jag höra om fru Schumann kan träffa er. Var det något särskilt?
Liszt Ja, jag hade ett ärende till Robert Schumann.
Brahms (*visar honom in utan ett ord mera, och Liszt stiger in, märker att stämningen är låg i huset*)
Liszt Men jag känner inte er. Är ni en av paret Schumanns unga musikerskyddslingar?
Brahms Det kan man kanske säga.
Liszt Är ni härifrån trakten?
Brahms Nej, jag är hamburgare.
Liszt Wagner skulle säga om er att ni är ett praktexemplar för blond germansk ungdom.
Brahms Jag känner inte Wagner. Om ni väntar här skall jag höra med fru Schumann. (*går ut*)
Liszt Kan det ha hänt något? Detta var alltid det öppnaste av alla hus, men nu tycks alla dörrar var stängda. Hatar Clara mig så mycket, att hon inte vill se mig om maken är borta? (*ser sig oroligt omkring och försöker vädra faran. Brahms kommer tillbaka.*)
Brahms Var så god och ta plats. Fru Schumann kommer strax ner. Hon bad mig berätta för er under tiden vad som har hänt.
Liszt Har det hänt något?
Brahms Det kan man säga. Det här är under striktaste förtroende. Ni får inte föra ett ord vidare. Robert Schumann har försökt begå självmord med att hoppa i Rhen. Han räddades, men insisterade på att få bli intagen på sjukhus. Där är han nu. Därför är huset i sorg, och jag är här för att hjälpa Clara Schumann med hennes sju barn, som plötsligt är utan fader.

Liszt (försynt) Jag hörde om Roberts depressioner men hade ingen aning om att det kunde gå så illa. Clara och familjen har naturligtvis mitt största deltagande och all min sympati. Om jag kan vara till någon hjälp gör jag vad som helst.

Brahms Tack, men det får fru Clara i så fall ta ställning till. Vad hade ni för ärende till Robert?

Liszt Bara en dedikation. Han tillägnade ju mig sin stora C-dur-fantasi. Jag ville bara äntligen återgälda artigheten och försöka återanknyta vänskapen.

Brahms Jag är rädd att det är för sent. Här kommer nu fru Clara. (*reser sig genast.*

Liszt följer exemplet.)

Clara (helt i svart) Franz Liszt, jag trodde aldrig vi skulle få se er mera.

Liszt Fru Clara, tack för er stora vänlighet att ta emot mig, i synnerhet under rådande omständigheter, som jag har förstått att är ovanligt svåra. Jag har äntligen blivit färdig med mitt största verk för piano, en sonat i h-moll, som jag ville förära er make och vår vän Robert.

Clara Sätt er ner, för all del. Jag är mycket tacksam för er artighet och välvilja. Så typiskt er. Ni ville aldrig bli ovän med någon, och ändå blev så många så arga på er.

Liszt I synnerhet er make.

Clara Jag vet. Det var mest herr Wagner han inte kunde tåla. För Robert var Felix Mendelssohn alltid det heligaste av allt. Att komma hit och nedvärdera Mendelssohn var det absolut mest taktlösa och dåraktiga herr Wagner kunde göra. Vi beslöt att aldrig förlåta Wagner, och ni hörde tyvärr till hans parti.

Liszt Det kan inte hjälpas, men Wagner är ett gudabenådat geni.

Clara Om han är det så missbrukar han det med att vara omänsklig och hänsynslös och även odla ännu oädlare egenskaper.

Liszt Han är impulsiv och obehärskad, det medges, men man måste ha tålamod och overseende med genier.

Clara Bara för att de är genier? Ursäktar då genialitet vad som helst? Är då alla medel tillåtna bara för att man är genistämplad? Ursäkta mig, Franz Liszt, men att vara människa innebär först och främst ett ansvar att bära sig väl gentemot andra människor, i synnerhet om man gör anspråk på genistatus.

Liszt Nå, låt oss inte tala om det. Kan man få träffa er make?

Clara Tyvärr går det inte för sig. Läkaren förbjuder det, då Robert själv inte vill träffa någon.

Liszt Jag beklagar. Hur lyder prognosen?

Clara Den är den sämsta tänkbara. Det finns ingen prognos. Vi måste ta en dag i sänder.

Liszt Får inte ens ni hälsa på honom?

Clara Inte ännu.

Liszt Eller er unge vän här?

Clara Johannes Brahms är en vän till familjen.

Liszt Är det Johannes Brahms, som Robert så har höjt till skyarna?

Clara Ja, det är Johannes Brahms.

Brahms (vill resa sig) Det är kanske bäst att jag går.

Clara Nej, sitt kvar. Det är kanske enda gången ni får träffa Franz Liszt, och för en gångs skull uppträder han utan åthävor.

Liszt Ni kunde aldrig tåla mig som pianist, Clara.

Clara Är det så konstigt? Ni är bara åthävor. Musik är något annat än åthävor.

Liszt Därför ger jag inte längre konserter.

Clara Det erkännandet måste jag dock ge er, att ni var och är den främste.

Liszt Men er make var mig överlägsen som kompositör.

Clara Tack för det. Det önskar jag att han kunde höra.

Liszt Jag ber er framföra det till honom vid tillfälle.

Clara (suckar, blir plötsligt trött och tar sig för huvudet)

Brahms (reser sig) Jag tror fru Schumann är trött, herr Liszt.

Liszt Det är kanske bäst att jag går.

Clara (behärskar sig, döljer att hon bekämpat ett gråtanfall) Nej, stanna kvar. Men det är som Johannes säger. Jag är trött och måste dra mig tillbaka. Jag har så mycket att tänka på. Ursäkta mig. (Brahms vill eskortera henne ut) Nej, stanna kvar och konversera med Liszt så länge han vill stanna kvar. Han vill säkert veta mer om krisen. (går ut själv)

Liszt En beundransvärd kvinna.

Brahms Den mest beundransvärda av alla.

Liszt Så varken ni eller hon får besöka den sjuke?

Brahms Tyvärr är det så, tills vidare.

Liszt Och läkarna ger inget hopp?

Brahms Läkarna avråder så länge han inte blir bättre.

Liszt En sådan fruktansvärd tragedi! Den värsta av alla! Varken död eller levande, men hospitaliserad och isolerad från den värld, som var hans kungarrike. Och ingen märkte något förrän det hände?

Brahms Det hade förekommit tecken. Han hade avmattats som dirigent, och orkestern hade begärt att få en annan ledare.

Liszt Menar ni att han är slut som musiker?

Brahms Tyvärr kan det nog vara just så.

Liszt Tur för Clara att hon då har er.

Brahms Jag hjälper henne bara så länge det behövs. Om det inträffar en förändring som inte längre kräver min närvaro återgår jag till min egen verksamhet. Naturligtvis hoppas vi att Robert kan komma tillbaka åtminstone som människa.

Liszt Det skall vi verkligen hoppas.

Brahms Men eftersom ni nu är här och har en sonat med er, som kanske aldrig spelats, och ni befinner er i Robert Schumanns hus, så kanske ni vill spela den för oss? Det kanske skulle kunna lindra Clara i hennes sorg?

Liszt Min vän, det skall bli min glädje att få framföra den. Men jag måste varna er: dess tonspråk är inte konventionellt.

Brahms Jag tror inte det kan bli värre än Wagner. (Liszt går bort till pianot, och Brahms sätter sig att lyssna. Scenen dör, och man får inte höra något av sonaten.)

Akt V scen 1. Rom, tio år senare. Liszts anspråkslösa våning.

Hans von Bülow (blir visad in av en nunna, tar plats i en soffa och bereder sig att vänta, något bekymrad) Hur kommer han att ta det? Det är det yttersta förräderiet mot allt vad vi levat för och hela vår värld, och det kommer att slå mot hans eget hjärta. Kommer han att tåla det? Gör jag rätt i att komma hit och brutalt sätta honom in i hela situationen? Tyvärr gör jag alldeles rätt. Det vore ännu värre om han fick veta det genom andra och inte hela sanningen.

Liszt (klädd i talår som präst med crucifix hängande runt halsen ner över bröstet) Min käre Hans von Bülow, vilket utomordentligt nöje att få se er här! Hur står det till med familjen? Hur mår min dotter? Det har väl bara inte hänt något, då jag tycker mig se ett moln över er panna.

Hans Jag får gratulera er till er äntliga prästvärdighet.

Liszt Den tog en livstids strävanden i anspråk. Ja, jag lyckades till slut bli präst, min högsta dröm sedan ungdomen, men det kostade mycket i offer.

Hans Jag hörde att er furstinna har rest hem.

Liszt Ja, vi aspirerar inte längre på äktenskap.

Hans Jag beklagar. Var det den helige fadern som vägrade ge er dispens?

Liszt Nej, vi fick den faktiskt till slut, men inte förrän jag blivit abbe, och då ville den kära Carolyne inte vara med längre. Hon hade vant sig vid alltför många års förtvivlan av väntan som bara resulterade i nederlag, och när det äntligen blev seger var det för sent. Hon hade givit upp.

Hans Jag beklagar.

Liszt Det kanske var lyckligast så. Nu får jag koncentrera mig på religionen i fred, och jag kanske äntligen kan få frid för mina drifter.

Hans Det är alltid de som legat i vägen för er musik.

Liszt Och för min religion.

Hans Är det inte samma sak?

Liszt Jag ville från början bli präst för att slippa det påfrestande konserterandet. Musiken krävde för mycket av mig. Nu har jag ställt musiken i religionens tjänst, och jag hoppas att den därigenom skall bli mera en väg till frid än till oro och ångest.

Hans Ni är och förblir världens främste pianist och kan aldrig bli något annat. Musiken står över religionen.

Liszt Så menar ni, och det accepterar jag. Men för mig är musiken bara fåfänga, och jag eftersträvar något högre.

Hans Med er avancerade högsinnet kanske jag då vågar berätta varför jag är här. Cosima har lämnat mig.

Liszt Hur är det möjligt? Var ni inte lyckligt gifta?

Hans Det trodde jag också. Men hon fann en annan.

Liszt Otrohet? Cosima? Det får inte vara sant.

Hans Jag reagerade precis på samma sätt men måste vakna upp inför sanningen.

Liszt Och vad är sanningen?

Hans Att Richard Wagner har tagit Cosima ifrån mig.

Liszt (fullständigt som fallen från skyarna) Richard Wagner?

Hans Ja, min käre maestro. Han har bedragit oss. Precis som han försökte bedra sin välgörare bankiren Wesendonck med att försöka lägga hans hustru, vilket hon var stark nog att motstå, och liksom han hänsynslöst utnyttjade sin välgörare konung Ludwig bara för att bedra honom och få honom skandaliserad, har han nu lägrat och berövat mig min egen hustru, som är 22 år yngre än han själv, efter att jag under alla dessa år gjort allt för honom och hans musik.

Liszt Detta får inte vara sant.

Hans Vi måste inse sanningen. Sanningen är att vi har närt ett monster vid vår barm, som från början till slut med beräkning varit inriktad på att utnyttja alla som med sitt inflytande kunde hjälpa honom, främst ni, jag och konung Ludwig, bara för att främja sitt eget agenda, för att när han nått sina mål hänsynslöst strunta i den vänskap han missbrukat.

Liszt Vad tänker ni göra åt saken? Har ni gjort något? Tydligt inte, eftersom ni kommer till mig.

Hans Min första impuls var att utmana honom på duell på liv och död. Det såg jag som det enda riktiga.

Liszt Varför gjorde ni det inte? Ni hade haft rätt att döda honom.

Hans Jag tänkte på musiken. Hans "Tristan och Isolde", som jag ändå offrat allt för och lagt ner så mycket tid och arbete på för att få den realiserad, är ändå kanske den mest fullkomliga musik som någonsin skapats. Hans geni räddar honom, även om han inte är värd det.

Liszt Detta är fruktansvärt. Alltså hade makarna Schumann rätt.

Hans Jag har förstått att ni försökte besöka dem i samband med Robert Schumanns sammanbrott.

Liszt Jag kom för sent. Han var redan hospitaliserad. Ingenting kunde rädda honom, och efter bara två år var hans saga all, men hans musik lever desto bättre, till skillnad från min.

Hans Det är inget fel på er musik.

Liszt När jag spelade min sonat, som jag tillägnat Robert Schumann, för Brahms, så somnade han. Man somnar bara till tråkig musik.

Hans Brahms är Brahms. Han är en akademiker inom musiken, medan ni liksom Wagner är en nyskapare.

Liszt Tala inte om Wagner mera. Jag vill aldrig mera höra talas om honom. Jag förskjuter härmed både honom och min enda dotter. De är döda för mig. Så får man inte göra, som han har gjort, mot musiken. Om man stjälar min dotter från sin bästa vän och välgörare, så är man inte värdig sitt tjänande av musiken.

Hans Precis min mening. Ändå kan ingenting hindra honom från att fortsätta skörda lagrar och gå från framgång till framgång.

Liszt Vad är den framgång värd som går över lik?

Hans Det är inte vårt problem. Det är Wagners.

Liszt Ni har rätt. Hans helvete är hans eget, och vi har ingen del i det. Vad som smärtar mig allra mest är att min egen dotter gjort sig delaktig i det.

Hans Jag har kommit över det värsta. Det hoppas jag ni också gör. Ni har ju både musiken och kyrkan att trösta er med.

Liszt (reser sig) Tack för besöket, Hans von Bülow. Ni gjorde rätt i att komma till mig. Det hade varit värre om jag fått veta det på omvägar.

Hans Det var därför jag kom hit.

Liszt Hur länge stannar ni i Rom?

Hans Så länge ni önskar. Jag står till ert förfogande. Jag är ledig de närmaste dagarna.

Liszt Då måste vi fortsätta prata om saken. Nu måste jag få vara ensam för att kunna orientera mig i denna nya situation, som var ungefär det sista i världen jag hade vågat vänta mig och som innebär den mest radikala tänkbara förändring för min personliga räkning. Kort sagt, detta kommer att bli mitt livs mest svårsmälta påtvingade omständighet.

Hans Jag är glad att ni tar det som en man utan affekt.

Liszt Var glad åt att ni slipper se mitt inre, som aldrig mera kommer att slippa sin oro.

Hans Farväl, maestro. Jag återkommer i morgon.

Liszt Gör så.

(De tar varandra i hand under ömsesidig men tyst respekt och skiljs. Efter att von Bülow gått kollapsar Liszt i en soffa) Den nidingen! Han har förstört allt! Vi byggde upp den seriösa musiken till det heligaste och vackraste av allt, och han har hänsynslöst gått och trampat ner det och tydligen bara för sina drifters och ambitioners skull. Aldrig kommer musikens helighet och renhet att kunna återhämta sig. Och var lämnar det mig? En gammal patetisk åldrande förtorkad mumie av förlorade illusioner. Det finns ingen kärlek kvar mera, och all min kamp mot Fausts frestelser och Dantes helvete var förgäves. Jag har kämpat med Jakobs ängel och trott mig gå segrande ur striden och finner mig knivhuggen i ryggen av den jag trodde var min trognaste lärjunge. Detta är för mycket. Och min dotter! Har jag då fostrat och älskat dig, min enda dotter som klarat sig av mina barn, bara för att du skulle falla för en sådan infernalisk opportunist, en sådan lågsint och hänsynslös streber, ett sådant monster av egoism? Nej, detta klarar jag inte. All min strävan har varit förfelad. Musiken är förlorad, då dess ideal har trampats ner i smutsen. Allt som återstår är att leva för döden tills den befriar mig från detta vanvettiga liv av idel självbedrägeri, dårskap och fåfängans makabert narraktiga och fullständigt tomma futilitet. *(försöker hämta sig och faller på knä på en bönpall i ett försök att bedja)* Och kyrkan? För sent har jag kommit hem till den, när hela mitt liv har förvandlats till ett hån mot min fåfängas massiva skrymteri. Inte ens kyrkan kan rädda mig från avgrunden av världens mest framgångsrika liv av bara fiaskon. *(böjer sig förkrossad i bön, och scenen tonas barmhärtigt ner i ett långsamt fallande mörker).*

Slut.

Efterskrift

I princip är samtliga scener hämtade ur verkligheten, även om de i verkligheten ägde rum på ett annat sätt än vad som kunde gestaltas på en teater. Den dam som Chopin överraskade Liszt med i sin våning var dock en annan än Marie d'Agoult. De tre herrarna som utsatte den stackars musikkritikern Kalkbrenner för sitt puts var i verkligheten Mendelssohn, Chopin och Liszt. Hans besök hos Schumanns vid dennes akuta kris ägde aldrig rum i verkligheten, men han dedicerade verkligheten sin stora h-moll-sonat, som var hans sista betydande pianokomposition, till Schumann, vilken komplimenterande gest nådde denne för sent, och Brahms somnade verkligheten till den när Liszt spelade den för honom vid ett senare tillfälle. Hans von Bülow's besök hos Liszt är fingerat men illustrerar den verkliga situationen.

En Campari i Montorio (del 3 och avslutning)

5. Avslutning

Det bästa återstod. Vi gjorde en cykelutflykt till Rivoli, känt från det stora slaget mot österrikarna 1797, och en Napoleons mest legendariska segrar, och det var uppförsbacke hela vägen. Paolo lånade mig sin elektriska cykel, och för första gången fick jag känna på att cykla med elektrisk skjuts. Det föreligger olika lägen, det lägsta är "Eco", sedan följer "Tour", sedan kommer några till, och det högsta läget är "Turbo" som gör om cykeln till rena racercykeln, så att den nästan sticker ifrån en. Jag nöjde mig med de två lägsta lägena, men helst hade jag bara använt vanliga växlar, Paolos andra cykel hade 24, och vi bytte halvvägs uppför.

I Rivoli slappnade vi av och tog en lunch, som bestod av två bröd, ställets specialitet som hette 'Ciccibello', en massiv dubbelmacka med ost och skinka och allt möjligt. Till detta inmundigades ett glas härligt Luganavin, som blev två. Paolo och många andra menar att Lugana är ett ännu finare vin än Soave.

Det var en cykelutflykt på 65 kilometer. Det tog hårt på Paolos krafter, som ändå är 77, medan jag klarade mig bättre. På återvägen, då jag fortsatte på cykeln med vanliga växlar medan han hade den elektriska fartcykeln, klagade han ständigt: "Varför far du så fort?" Han var redan något förkyld, och utflykten förvärrade hans hosta och snuva. Även jag blev förkyld men tappade bara rösten.

På söndagen var vi bjudna till Giordano, och det blev ytterligare en ytterst angenäm familjesammankomst. Giordano är den enda bland kusinerna som inte är litterärt ointresserad, och jag fann i hans bokhylla ett exemplar av Tolstojs "Uppståndelse". Jag råkade känna till att det hade gjorts en tysk-italiensk film på boken 1958 i färg med Horst Buchholtz som ännu ung, okänd och grann, och jag erbjöd mig att skicka honom länken till filmen. Den fanns kvar på YouTube, där jag senast hade sett den, så det var en lätt sak att skicka länken på kvällen. I hans bibliotek fanns också en bok av Primo Levi som jag inte kände till, "Le chiavi a stella", "Nyckeln till stjärnorna", skriven 30 år efter hans upplevelser i Auschwitz. Hans första bok, "Se questo é un uomo", "Om detta

är en människa", är kanske den mest absolut realistiska dokumentation av förhållandena och mentaliteten i Auschwitz och en omistlig klassiker, medan denna senare bok är hans enda optimistiska. Det ska bli intressant att läsa den på tåget hem.

Vädret var fortfarande halvtaskigt, så det var inte alltför svårt att lämna Verona. Jag hade försäkrat mig med en flaska Amaro (China) and en Sambuco, som ingendera går att få i Sverige. Amaron hade jag för tågresan, och Sambucon var tänkt för dystrare kvällar hemma. Det var tradition. Jag hade alltid brukat köpa en flaska Sambuco innan jag lämnade Italien. Dessutom hade Alberto försäkrat mig med två vinflaskor, en Soave och ett rött venetianskt vin. De skulle inte öppnas förrän hemma.

Återresan blev inte så rolig. Det blir den aldrig från Italien, när man måste lämna sol, värme och skönhet för att åter uppslukas av de dimmiga länderna norr om Alperna med deras råa gråhet och tristess. Värst var det i München. Ingenting fungerade där i den stora viktiga järnvägsstationen på grund av reparationer, som lämnade bråte och oreda överallt. Det fanns ingen öppen väntsal (utom en lounge för passagerare i första klass), inget öppet matställe utom en MacDonalds med oavbruten aggressiv stressmusik för öronbedövande volym, där det bara fanns sådan ohälsosam skräpmat som måste mörda all aptit, och i brist på väntsal var vanliga andra klassens passagerare hänvisade till att sitta på marken. Till slut hittade jag en turkisk bar där man kunde stå och få sig en bagett, så att man till nöds kunde överleva.

Tåget till Köpenhamn blev försenat, jag missade därför tåget till Göteborg, så jag fick krångla mig dit genom en massa olika lokaltåg. Resan tog 29 timmar, nedresan hade tagit 34, men för 30 år sedan tog tågresan Göteborg-Verona aldrig mer än 26 timmar, och då med tågfärja över Helsingborg och Puttgarden. Modernisering eller degenerering? På den tiden fanns inte ens EU.

Tio filmrecensioner

La porta del cielo (Himmelens port, 1945)

Det neo-realistiska mästerverket om medlidande

Detta var Vittorio de Sicas egen favorit bland sina filmer, och han beklagade alltid att den hamnade i skymundan, då den kom till under det kaotiska slutskedet av kriget när Italien var i upplösningstillstånd genom inbördeskriget mot de sista fascisterna och i stort sett helt förlorat i den allmänna förvirringen, och få kopior av filmen överlevde och då nästan bara i 16 millimeters format. Förhoppningsvis kan filmen någon dag restaureras till fullo, då den är ett oförnekligt och omistligt mästerverk, då den definitivt är de Sicas mest inkännande och medkännande film, då ett allmänmänskligt medlidande genomsyrar filmen från början till slut i ett oavlatligt tilltagande pathos, och det förekommer många sekvenser av oförglömligt hjärtnipande natur, som hur pojken i sin rullstol bär sig åt för att ta sig ner för trapporna, pianisten som plötsligt förlorar rörelseförmågan i sin högra hand mitt under en konsert, den gamla damen som varit husmor hos en förmögen familj där alla

jämt var i konflikt med varandra och hennes omsorg om en sådan familj, den levnadsglada industriarbetaren som mitt under arbetet förlorar synen genom en maskinolycka och omständigheterna kring detta, scenerna i den trängselfyllda järnvägsstationen och på tåget samt den långa finalsekvensen i katedralen, i verkligheten San Paolo Fuori le Mura i Rom som omvandlats till en italiensk motsvarighet till Lourdes, det är en mycket katolsk film, men det är medlidandet som genomtränger och dominerar allt katolskt här, vilket ger filmen en universell prägel, betydelse och högstämndhet genom den stora församlingens samlade andakt – det är många aktörer här, och alla är outhärliga för helheten. Man kan samtidigt se att de Sica måste ha lärt sig mycket av att göra denna film. Den är som en uppenbarelse av kraften av medlidandets nödvändighet och är troligen de Sicas vackraste film.

Vittorio de Sica, 1901-74,
älskad flmskådespelare och regissör under 50 år.

Till Death Us Do Part (Tills döden skiljer oss åt, 1992)

En förfärlig kriminalhistoria som lyfts upp av strålande skådespelarinsatser

Treat Williams (som 71 år gammal avled i dessa dagar efter en trafikolycka) gör denna film njutbar i all dess mardrömsdjupdykning i en extrem psykopatologi av oerhörd grymhet. Först blir man förvirrad, man förstår rakt inte vad det kan handla om, vi har bara ett förfärligt brott där offret skjuts många gånger om och sedan blir innebränd i sitt vackra hem, en fridsam man som inte hade en enda fiende i världen, och vi får aldrig se mördaren. Änkan får en ordentlig summa på försäkringen, och fallet är avslutat, men en kontorist är inte nöjd med resultatet och vägrar lägga fallet till handlingarna. När änkans älskare gifter sig på nytt efter att ha skiljt sig från sin hustru

efter att nästan ha slagit ihjäl henne, och hans nya fru blir skjuten ett onödigt antal gånger, är det nog. Inga bevis kan påträffas, men indicierna är överväldigande.

Treat Williams gör den självhärliga superhjälten som tror han kan komma undan med vad som helst och är oavbrutet överlägsen och oemotståndlig i alla sina relationer och företag, och han är kroniskt suverän. Fastän man blir övertygad om hans brottslighet på ett tidigt stadium, så förblir man fascinerad av honom intill det bittra slutet. Som dokumentär är den på samma nivå som Henry Hathaways tidigare filmer alltför realistiska för att vara behagliga, men alla skådespelarna är mer än suveräna. Det är en förfärlig historia om en förfärlig man, men man kan inte låta bli att njuta hela vägen av det virtuosa dramat.

Tales of the Klondike: The Race for Number One (1981)

En Yukonhistoria av Jack London som tribut till oförtröttliga hundar och män

Orson Welles uppträder som berättare i ett antal Jack London-historier filmade för TV, och naturligtvis höjer det intresset och kvalitén. Jag har aldrig sett en filmad Jack London-historia som inte var lyckad, och denna är något helt annat än det vanliga, utan brutalitet, utan våld, ingen dynamisk dramatik, bara en thriller om en fullständigt hederlig kapploppning, där två guldgrävare tävlar om att vinna rättigheterna till ett nyligen upptäckt guldfält, och båda har utmärkta hundspann. Huvuddelen av filmen skildrar denna hundspannskapploppning över Yukons frusna vidder, och det är utomordentligt fängslande, särskilt emedan hundarna oavbrutet är i focus och sliter hårt som bara fan. Avslutningen är inte något man hade väntat sig, men det är fullständigt tillfredsställande – det kunde inte ha slutat annorlunda, och de arbetade hårt för det.

Mellan mörker och ljus (Between Darkness and Light 1985)

En zombies flykt

Elizabeth Montgomery spelar det märkvärdiga fallet om en patient som legat i coma i 20 år och vaknar upp i en vilt främmande värld där det är väldigt litet hon kan känna igen, då hon lämnade världen som 17-åring 1965 och finner sig helt vilsen i en värld där den skrattretande billiga tvålskådespelaren Ronald Reagan är president, där hennes skola är full med konstiga datorer och där ingenting i denna nya värld på något sätt verkar vettigt. Det första hon kan få fram till sin mor, som skött om henne i alla dessa år, är, "Vem är ni?" Hon är helt alienerad, och Elizabeth Montgomery gör en makalös återgivning av fallet, hon var 52 när hon gjorde filmen men verkar inte ett år mer än 37. Det är en underbar historia, och det förekommer många rörande och känsliga scener. Dorothy McGuire spelar modern, berömd från den första versionen av "Spiraltrappan" 1947, en roll som Elizabeth Montgomery faktiskt gjorde i en ny version för TV 20 år senare. Det är en underbar och njutbar film, men vad som mest

sätter sig i minnet är Elizabeth Montgomerys ögon. Hon spelar faktiskt genom sina ögon, och de är nästan störande uttrycksfulla, särskilt när hon för övrigt är alldeles orörlig; och fastän det är en fiktiv historia är den synnerligen levandegjord, och sådana fall förekommer i verkligheten. Vem som helst kan få ut mycket av denna upplevelse.

En kammarjungfrus dagbok (Diary of a Chambermaid, 1946)

En gammal aristokratisk familjs sönderfall genom en kammarjungfrus ögon

Denna svarta komedi med beska undertoner ger ingen angenäm eftersmak, fastän dess komedielement gör sitt yttersta för att dominera filmen, men skrattet fastnar till slut i halsen. Det är en utmärkt produktion, Jean Renoir är den franska mörka humorns och bistra komedins mästare, och sardoniskheten blir till slut dominerande trots många uppsluppna ögonblick. Skådespelarna är alla lysande, Paulette Goddard när hon är som bäst, Burgess Meredith i toppform, Judith Anderson lika formidabel som någonsin, men historien är förskräcklig. Paulette Goddard tar tjänst som kammarjungfru hos en anrik familj i ett fint gammalt slott, hon ser det som sin chans att komma sig upp i världen, men familjen är i det bisarraste laget. Judith Anderson är slottets härskarinna, hennes make är en gammal dåre, och hon lever bara för sin bortskämda fullvuxna son, som ständigt går hostande omkring, så att man kan misstänka lungtuberkulos, men det är inte det värsta. Familjen har en betjänt som sedan 10 år har planerat att göra upp med familjen, och hans agenda är fasaväckande. Han tror faktiskt att han ska kunna komma undan med sina brott och få Paulette Goddard att rymma med honom med hela familjeförmögenheten stulen i bagaget, men som vanligt blir ingenting som man har tänkt sig. Burgess Meredith har filmens roligaste roll, hans eccentricitet lyckas faktiskt göra filmen komiskt intressant, medan han slutar som det enda offret. Luis Bunuels version 18 år senare, fullständigt annorlunda, är ännu mörkare i sin bittra dysterhet, medan man här åtminstone bitvis har ordentligt roligt innan det tar slut. Jean Renoir är alltid en mästare, det är mycket av "Spelets regler" här, medan Luis Bunuels filmer aldrig för med sig något angenämt att tänka på efteråt.

En läkares dårskap (Never Say Goodbye 1956)

Att reparera ett ödesdigert misstag efter sju år

Detta hade varit en idealisk roll för Ingrid Bergman, och Cornell Borchers lyckas faktiskt likna henne ganska mycket och gör rollen nästan lika bra som Ingrid Bergman skulle ha gjort. Det är en mycket känslig roll i en mycket känslig historia, och det är en mycket bra historia som faktiskt grundar sig på en berättelse av Luigi Pirandello, dramatikern och Nobelpristagaren, så inte konstigt att historien är fascinerande. Rock Hudson gör en av sina vanliga standardroller som en ganska enfaldig träkmåns och försöker vara som Cary Grant men helt utan Cary Grants charm, medan den verkliga

charmören och skådespelarinsatsen här är George Sanders i en av sina bästa roller som en mycket subtil europeisk kontinental kosmopolit, mera vältalig än någonsin, och han är gestalten man kommer att minnas av denna film. Scenerna från Wien är de bästa i en lång njutbar återblick, och regissören Douglas Sirk var mer än väl hemma där, då han etablerade sig i den tyska filmindustrin innan han som så många andra fann sig nödsakad att satsa på en ny karriär i Amerika, enär han hade en judisk hustru. Han hette egentligen Hans Detlef Sierck och arbetade i Tyskland fram till 1937 och gjorde en stjärna av Zarah Leander bland andra. Hans filmer har alltid stil och utsökt musik, han arbetade omsorgsfullt och metodiskt och gjorde melodramen till sin specialitet, vilket denna film utgör ett typiskt och framstående prov på, om den dock blivit orättvist undervärderad.

Farlig kvinna (Wicked Woman 1953)

Chockerande vulgaritet i en bar mättad av intriger

Den är förskräcklig, men jag älskade den. Beverly Michaels är utmanande vulgär, men problemet är att hon är det med stil. Man kan lika litet motstå henne som någon av karlarna vid baren kan det, de faller alla för henne, och den fulaste och mest avskräckande av dem faller djupast – och drar henne med sig i sitt fall. Men hon är inte ensam. Varenda skådis här är oförskämt bra, från den vedervärdige Percy Halton, som alltid hade sådana vidriga roller, till den sluskige drinkaren Evelyn Scott, medan ställets seriöse ägare Richard Egan är den enda allvarliga rollen, vilket kanske är skäl nog till att han och Beverly faller för varandra. Hur de träffas och inleder sin relation är den bästa delen av filmen, ett slående ögonblick av perfekt personkemi som fungerar alltför bra, och det är fullständigt övertygande organiskt. Alla ställets fyllon, personalen, hotellets övriga otroliga och tokroliga gäster, alla är suveräna, och filmen i all sin primitiva och jordnära solkighet ligger på samma plan som den lika oambitiösa "Detour", som presenterar samma sorts sjaskiga karaktär. Musiken spelar en viktig roll i den filmen, vilket den också gör här, men en helt annan sorts musik av vulgäraste jazzigaste sort men perfekt i samma utmanande stil som hon. Denna film, liksom "Detour", är en film som man bara måste se igen någon gång.

The Impossible Spy (Den omöjliga spionen, 1987)

När man en gång gett sig in i det kan man aldrig ta sig ur det, hur hårt man än försöker och vet att det är fel, men ändå bara måste man ge sig kast med det igen...

Det samma gäller alla livets lidelser, vare sig det är alkoholism, roulette eller, som i detta fall, spionverksamhet. Vår man här försöker faktiskt lämna fältet bakom sig, återgå till ett normalt liv med fru och barn, men Mossad kan bara inte låta ett så lysande ämne med en så enastående minnesförmåga försvinna bland mängden i normala alldagliga levnadsmönster, de försöker åter och åter värva honom igen för ett

nytt jobb, och till slut kan han bara inte motstå det. Han är så smart att han är framgångsrik, han kommer undan med det och kan komma tillbaka till sin hustru och barnet, allt tycks gå mot ett lyckligt slut trots allt, och ändå känner han att han bara måste återvända en sista gång för att avsluta jobbet. Till och med Mossad försöker få honom att avstå från vågstycket, men han återvänder en sista gång alltför väl medveten om vilka risker han tar.

Den mest intressanta skådespelaren här är inte spionchefen Eli Wallach, som alltid gör ytterst intressanta roller, eller John Shea som huvudrollen, som gör den överlägset trovärdig, utan Sasson Gabay som den syriska generalen som han blir nära vän med och bedrar. När avslöjandet och förräderiet är ohjälpligt och ingenting mer kan rädda honom, så pratar ändå generalen fortfarande med honom, de kan fortfarande föra ett vänskapligt samtal, generalen har alla skäl i världen att hata honom och skjuta honom på fläcken, men han iakttar suverän självbehärskning och uppfyller till och med förrädarens livs sista önskan, vilket ger intrycket av att han faktiskt respekterar sin tidigare bästa vän som förrått honom, mer än vad denne kan respektera generalen. Sasson Gabay gör en nästan oförglömlig karaktär av nykter distans i en ytterst omöjlig och oacceptabel situation av personligt högförräderi.

Denna historia är sann och har en karaktär av genuin dokumentär.

Battered (Misshandlad 1978)

"Jag ville inte skada dig."

Detta är kanske vår tids största problem och har kanske alltid varit det i alla tider, då det alltid har funnits män som slagit sina fruar, och det är inte förrän under de senaste drygt hundra åren som damerna har kunnat börja göra något åt saken, som att skaffa skilsmässa. Det hörs inte mycket om misshandlade fruar under tidigare århundraden, medan John Galsworthys roman "Förmöget folk" ("*The Man of Property*") kan vara det första försöker att faktiskt behandla problemet. (Gustav Wasa lär ha slagit ihjäl en av sina drottningar med en hammare.) Här är det tre fruar, i själva verket fyra, som alla blir grovt misshandlade av sina äkta män i ständigt högre stigande grad, tills en av dem faktiskt blir ihjälslagen, och naturligtvis var det inte mannens avsikt att nå det resultatet. Det bara råkade bli så. Två av dessa äkta män blir våldsamma och på misshandelshumör när de dricker, och de lovar varje gång att aldrig göra så mera, medan de ändå alltid gör om det igen. Till slut upphör faktiskt en av dem att dricka, och det finns hopp, medan det största hoppet finns för den som faktiskt insisterar och genomför en skilsmässa varigenom hon triumferar. Vi får aldrig veta hur det gick för hennes man sedan, eller för den andre äkta mannen som slog ihjäl sin hustru. Karen Grassle som advokatens hustru är den stora gestalten här med sin lille son som bevittnar allt men inte säger någonting förrän det är över, men alla skådespelarna är lysande.

Hold Back Tomorrow (Stoppa morgondagen, 1955)

Livdömd men levande

Detta är en mycket originell film på en mycket originell historia med mycket originella skådespelare, och till och med musiken är originell. Hugo Haas var något av en fribrytare i Hollywood som gjorde sina egna filmer, skrev sina egna manus, körde med sina egna skådespelare och använde sitt eget filmteam, och resultatet är en del av de mest originella och fascinerande filmer som gjordes under den stora noir-eran. Denna film inleds med att en flicka hoppar i floden och försöker dränka sig, hon räddas mot sin vilja och finner sig tvungen att återgå till sin tröstlösa existens av intighet, där hon hotas av vräkning av sin snikna värdinna från sitt nedslitna hyresrum, och hon har ingenting att leva för och ingen att bry sig om. När hon sitter där och gråter får hon besök av två poliser som kommer med ett högst märkvärdigt erbjudande: hon får 200 dollar om hon ställer upp som sällskap åt en livdömd fånge under hans sista natt i livet, då det är hans livs sista önskan. Hon är likgiltig för allt och accepterar därför erbjudandet, som hon menar att då åtminstone kan bekosta en anständig begravning för henne, och största delen av filmen handlar sedan bara om deras samtal i dödszellen på tu man hand, där de finner varandra. Det är hela handlingen. Dialogen är utomordentlig, ytterst laddad och väl skriven, och föreståndaren, väktaren och den livdömdes styvsyster har också mindre roller att spela, men som kammerspel är detta perfekt och håller för alltid. Hon kommer aldrig att glömma sin sista natt med en man dömd att hängas, och ingen som ser denna film kommer heller att kunna glömma den.

Hugo Haas (bilden), jämnårig med de Sica, 1901-68, var en tjeckisk jude från Mähren (Bünn) som med nöd undkom Hitlers skräckvälde medan hans bror försvann i Auschwitz. Han var en självständig universalbegåvning som skrev och regisserade sina egna filmer, där han ofta även hade huvudrollen.

Göteborg till Midsommar 2023

Glad Midsommar!